

95 lat Archiwum Państwowego w Łodzi

W 2021 r. Archiwum Państwowe w Łodzi (APŁ) obchodzi 95 lat działalności. Instytucję oficjalnie powołano do życia z dniem 1 stycznia 1950 r. Wiązało się to z przeniesieniem siedziby Archiwum Państwowego w Piotrkowie do naszego miasta. Wcześniej w 1948 r. uruchomiono Oddział w Łodzi Archiwum Państwowego w Piotrkowie, które utworzone było w 1919 r. W dniu 29 marca 1951 r. wydano dekret o archiwach państwowych, organizujący sieć archiwów państwowych i centralnych. Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 czerwca 1951 r. w sprawie przejęcia archiwów miejskich przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych włączono do APŁ byłe Archiwum Miejskie w Łodzi. Placówkę tą utworzono z początkiem 1926 r., jako archiwum samorządowe o zasobie historycznym. Do października 1937 r. funkcjonowało ono pod nazwą Archiwum Akt Dawnych miasta Łodzi.

Powstałe w 1951 r. Archiwum Państwowe w Łodzi objęło zasób aktowy dwóch archiwów: Archiwum Państwowego w Piotrkowie oraz Archiwum Miejskiego w Łodzi. Z czasem w skład zasobu łódzkiego Archiwum wszedł także zasób byłego Archiwum Państwowego w Kaliszu. Powołane ono zostało do życia w 1920 r. a zlikwidowane w 1926 r.

Do czasu reformy z 1975 r. zmieniającej podział administracyjny Polski APŁ z racji zgromadzonych materiałów archiwalnych oraz wyznaczonych kompetencji terytorialnych w swojej działalności kultywowało i nawiązywało do tradycji dwóch archiwów: Archiwum Państwowego w Piotrkowie oraz Archiwum Miejskiego w Łodzi. Zasób aktowy tych archiwów a także byłego Archiwum Państwowego w Kaliszu tworzy do dziś najstarszą i najważniejszą część zasobu APŁ. Decyduje on w przeważającym stopniu o charakterze i znaczeniu łódzkiego Archiwum w państwowej sieci archiwalnej.

Swój znaczący wkład w rozwój Archiwum Państwowego w Łodzi wnieśli nie tylko jego długoletni pracownicy, ale także osoby, które czasowo związały się z Instytucją. Można tu przykładowo wymienić nieżyjących już profesorów: Andrzeja Tomczaka, pracującego w APŁ w latach 1950-1957, zajmującego się m.in. opracowywaniem zbiorów i kolekcji; Jana Fijałkę, zatrudnionego w ówczesnym Wojewódzki Archiwum Państwowym w Łodzi od 1950 r., gdzie pracował, jako asystent i starszy asystent do 1957 r.; Ireneusza Ichnatowicza zatrudnionego w łódzkim Archiwum w okresie od grudnia 1951 r. do końca sierpnia 1956 r. specjalizującego się w porządkowaniu i inwentaryzacji akt gospodarczych przejętych do zasobu APŁ po II wojnie światowej.

Nazwa i zakres terytorialnego działania łódzkiego archiwum państwowego ulegały zmianom.

- Archiwum Państwowe w Łodzi od 1 stycznia 1950 r. do września 1951 r.
- Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Łodzi od września 1951 r. do kwietnia 1957 r.
- Archiwum Miasta Łodzi i Województwa Łódzkiego od maja 1957 do 1975.
- Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Łodzi od 1976 r. do 1983 r.,
- Archiwum Państwowe w Łodzi od 1984 r. do dnia dzisiejszego.

Do 1976 r. terenem działania APŁ był obszar wydzielonego miasta Łodzi i ówczesnego województwa łódzkiego a po wprowadzeniu nowej sieci archiwalnej, przystosowanej do zmienionego podziału administracyjnego, do chwili obecnej jest nim obszar byłego województwa miejskiego łódzkiego i województwa sieradzkiego. Należy zwrócić uwagę, że ramy terytorialne historycznie ukształtowanego zasobu aktowego APŁ znacznie wykraczają poza obecny teren działania. Dotyczy to przede wszystkim pozostałości aktowej wytworzonej przez władze administracyjne byłych guberni piotrkowskiej i kaliskiej.

Od samego początku siedzibami archiwum samorządowego a później archiwum państwowego na terenie Łodzi w całości lub części były i są gmach byłego ratusza przy pl. Wolności 1 oraz zaadaptowany na potrzeby Archiwum budynek pofabryczny przy ul. Żwirki 5, współczesny adres al. Kościuszki 121. Z czasem doszedł budynek przy al. J. Piłsudskiego 33. Mamy nadzieję, że okrągły jubileusz 100-lecia APŁ będzie obchodziło już w nowo wybudowanej siedzibie.

APŁ wykonując swoje zadania na podległym mu terenie, gromadząc świadectwa dziejów samo doświadczało zmiennych kolei losu. Tragicznym czasem dla łódzkiego i piotrkowskiego archiwum, jego pracowników oraz zasobu aktowego był okres okupacji niemieckiej. Pamiętnym doświadczeniem dla ówczesnych pracowników APŁ pozostaje okres „Solidarności” a później stanu wojennego.

Dzieje i kształtowanie zasobu aktowego łódzkiego Archiwum opisane i opublikowane zostały w licznych artykułach napisanych przez jego pracowników. W nich można znaleźć szczegółowe informacje o historii, działalności i zasobie aktowym jednego z największych archiwów państwowych w Polsce. APŁ od wielu lat znajduje się w grupie archiwów, których dokumenty cieszą się dużym zainteresowaniem korzystających i są w największym stopniu wykorzystywane. Łódzkie Archiwum ma również znaczący dorobek edytorski oraz prowadzi szeroką działalność popularyzatorską i edukacyjną.

W notach informacyjnych o byłych pracownikach łódzkiego Archiwum wykorzystano akta osobowe oraz biogramy napisane do Słownika Biograficznego Archiwistów Polskich przez M. Bandurkę, A. Bryk, A. Drakoniewicza, J. Grzelczyka, Cz. Ohryzko-Włodarską, B. Pełkę, J. Wasiak, H. Wiśniewską-Bieniek, P. Zawilskiego, A. Żebrowską.

Autor: Andrzej Drakoniewicz

